

ئەدەبى زارەكى كوردى، لە رەھەندى سورىاليزمەوہ

(بەيتى "مەم و زىن" و "شىخ فەرخ و خاتوون ئەستى" بە نموونە)

ھادى ھەبىبى
(بۆکان)

بۆ پېناسە و دەستنىشان دەكرى. وپژەى ھەموو گەلانى جىھان بە زارەكى و نووسراوھىيەوہ، راستىيەكەى ھەم دەرفەتتەن بۆ نوپىكردەنەوہ و گەشەپيدانى بىرى نەتەوھىيە و ھەمبەش دەرفەتتەن بۆ سەرھەلدانى فېرگە جىاوازەكان كە لە رەھەندى تىورىكى رەخنەى ئەدەبى و ھزرىدا دېنە ناراوہ. خودى ئەو پەل ھاوېشستەنە ھزرىيەش، بەرە بەرە دەبىتتە بايەخگەلتيكى نەتەوھىيە كە لە داھاتوودا وەك بزاقتيكى مۆدېرن، مەبەستى فەرھەنگى زارەكى و نەرىتى لەگەل بەرژەوھەندى نوپى ئىنسانىدا گرى دەداتەوہ. لەوھش گرنگتر و لە ئاستتەكى بەربلاوتردا، بابەتگەلى ئەدەبى پۆلى سىستەم و شىوازيكى دامەزراندنى پېتوھندى لە ئەستۆدايە كە لە رەھەندىكى ھاوبەشى جىھانىيەوہ، ئازارى مەزھەبەتى دەخاتە روو. موختارى لە كتيبى (انسان در شعر معاصر) دا دەلى: «ئەزمونى نووسەر و شاعىر و ھونەرمانەندانى جىھان، جەخت لەسەر ئەو راستىيە ھومىد بەخشە دەكەن كە ھونەر و ئەدەبىيات، ئاقارى سەرھەكى و شىواى لتيك نزيك كردنەوھى مەزھەب و سازدانى دىالوگ و پېتوھندى راستەوخۆى ئىنسان لەگەل يەكتەر». (مختارى، ۱۳۷۸: ۱۶۸). بىجگە لەوہ ھەلبىزاردنى ھەر ژانرتيكي ئەدەبى لە لايەن نووسەرەوہ، لە پېوستىيەكانى سەردەمى خۆيەتى و ھەر چاختيك بە

كورتەى وتار: قوناعى ئەدەبىياتى زارەكى، تەنيا تايبەتى نەتەوھىيەك نىيە و بە كوردەوہ ئەم شىوازە لە ئەدەبىيات، گەلتيك ئوستووورە و باوەر و ئايىن و چىرۆكگەلى پالەوانىيەتى تايبەت بە نەتەوھى خۆى لە خۆ گرتوہ. خالى شىواى سەرنج ئەوھىيە كە ئەم چەشنە ئەدەبىياتە، بنچىنەيەكى قوولتى ھزرى بۆ قوناعى نووسراوھىيە دارشتووہ و زۆرىيە ئەزمونەكانى ئەدەبى زارەكى، ھەر ھەمان كە دواجار بە شىوازيكى مۆدېرن لە ئەدەبى نووسراوھىيەدا رەنگ دەدەنەوہ. ئەم وتارە ھەول دەدا ھەندىك لايەنى سورىالى لە نمونەگەلتيكى ئەدەبى زارەكى كوردى بە دەستەوہ بەدات كە ئەو نمونانە ئىستا وەك سامانىكى ئەدەبى نەتەوھىيە سەير دەكرىن و ھاوكات لەگەل ئەوھشدا، لە زۆرىيە دەقە نووسراوھىيەكانى ھاوچەرخدا، بوونتيكى ئەكتىف و بەرچاويان ھەيە.

چەمكە كللىيەكان: ئەدەبىياتى زارەكى، ژانرى ئەدەبى، سورىاليزم، ئاشنايى سرىنەوہ، سەمبۆلېزم. **سەرھەتا:** پيگھاتەى دارپژىراوى ھەموو بابەتتيكى ئەدەبى، لە ئاسايىترىن قوناعى خۆيدا، بۆ ھەول جار لە بىرمەندى مەزھەبە سەرچاوہ دەگرىت و ئەوہ لە ھەنگاوى دوايى و لە گشتىيەتى خۆيداىە كە مەكتەبتيكى رەخنەيى

فیرلین

به واتای رزگاری و دهریازبونی هزر و له ناکامیشدا رزگاری مرۆف پیناسه دهکری، له قوناعی به که میدا تیکۆشانیتکی هزریبه که برۆتۆن به رهگزی (ئه ندیشه) مسۆگه ری کرد. (ئه ندری برۆتۆن) ی فه ره نسی، جه ریانی هزر به راستییه کی به رزتر له ماک داده نیت و به راشکاو دهلی: «هزر، به تیکۆشان ده توانی خۆی له بهندی مه نتیق و ئاوه ز دهریاز بکا». (سی. و. ای. بیگزبی، ۱۳۸۹: ۵۸). که وابوو به لای نووسه ری سوریا لیه وه، راستییه کان ههر هه مان راستین که له زاتی ناخودئاگای مرۆفدا هه شار دراو و ته نیا له خه ون و خه یالدا به که خۆبا ده بن و سه ره هه لده دن، به واتا به کی دیکه له مه کته بی سوریا لیزمدا، میتشک له جیهانی راستی و ده وره به ری خۆی داده بریت و خۆی ده سپه ریته ده ست هزری ناخودئاگا.

دیاره ههر به و بۆنه یه وه، گه لیک دنیای سوریا ل و خه یالی له چوارچیه ی هزردا ئه زمون ده کرین، که واوه ی جیهانی هه ست پیکراو و راسته قینه ن. ئه گه ره گه زی خه ون و خه یال نه بی، دۆزینه وه ی راستییه کان شتیکی دژواره و له هونه ری سوریا لیدا، خودی خه ون به کیکه له که ره سه ته به رچاوه کانی گه یشتن به قوناعی ناسیاری، هه ره ها هه لسه و تیکه ئیله ام به خشی هزره، که شوناسیکی جیاواز و تایبه ت له جیهانی ده وره به ره به ده سه ته وه ده دا. (داد، ۱۳۸۲: ۲۹۸). سوریا لیزم وه ک بزاقیکی هونه ری، له و بزاقه به رچاوانه یه که له جیهانی ئه ده ب و له دوو مه ته ریزی جیاوازا، به ته واوی میتشک له بوونی با به تگه ل و دیارده کان وه رده دات و چه شنیک مملاتی له نیوان هزری هونه ری و جیهانی راسته قینه دا ساز ده کا. له م جۆره هونه ره دا میتشک به هه موو لایه نه کانیسه وه، گه رۆده یه و هزریش به رده وام له گه ل دیارده کانی ده وره به ری خۆیدا، خه ریکی به ره ره کانیسه . راستییه که ی سوریا لیزم به ره خه نه گرتن له راستییه کان، به کرده وه بوو به راپه رینیکی که له زانستدا، بنه ماکانی دۆگماتیزمی له رزاند و له فه لسه فه شدا جیاوازی هه موو ئه و سیستمانه ی خه سه ته روو که له نیو چوارچیه یه کی مه نتیقیدا ساغ بوو بوونه وه. (سیدحسینی، ۱۳۸۱: ۸۲۲).

پتی لیه اتووی و هه لکشانی هزری تایبه ت به خۆی، ژانریک له ژانره کانی ئه ده بی ده خوازی که له گه ل رابوردوی خۆیدا ره نگه به ته واوی جیاواز بی. ئه م په یقه ی (هیدیر دوبرو) که ده لی: «خودی هه لبژاردنی قالبیکی ئه ده بی - به تایبه ت قالبیکی جی که وتوو - ئا مازه یه که به ریزگرتن له قوناع، یان مه کته بیکی رابوردوو». (هدر دوبرو، ۱۳۸۹: ۲۰). راستییه که ی ئه م په یقه سه لمینه ری ئه م راستییه یه که نوێخوازی و نوێبونه وه، به مانای پشت کردن له ئه ده بیاتی رابوردوو نییه، به لکو به پیچه وانه وه، ههر جۆره رچه شکانندن، یان پیشه نگیه تی هونه ری، له درێژه و گوورانی هزری هونه ری به رله خۆیدا به و ئه رکی مرۆفی نوێخواز، ده بیته هۆی خولقاندنی سیستمیکی تازه له هزر و زماندا. بۆ نمونه میترووی ئه ده بی شاعیرانی سه مبولیستی وه ک فیرلین، رامبو و مالارمخ که پیشه ره و و رچه شکینی جوړیک تاقبکاری و نوێخوازیبه کانی ئه ده بی کو تایی سه ده ی نۆزه بوون، راستییه که ی چه شنیک له پیشه نگیه تی، که له ره سه نایه تی شیعه ری به ره له خۆبانه وه سه رچاوه ده گرن.

۱- سوریا لیزم: رزگاری هزر

بزوتنه وه ی سوریا لیزم که له مانیفیستی خۆیدا، زۆرتتر

۲- تاشنایی سپینه‌وه و هونه‌ری سوربالیزم:

ئامانجی سهره‌کی ئه‌ده‌بیات له هه‌نگاوی هه‌وه‌لدا، تیکشکانی روانگهی باو و ده‌رپین به شیی‌وازی خه‌یال‌کرد و پێش‌گرتن به دوویات بوونه‌وه‌یه. دیاره به درتژیایی سه‌ده‌ی نۆزده، میژووی ئه‌ده‌بی زۆرتین سه‌رنجی به نی‌وه‌رۆک و بابته (subject matter) داوه و به گشتی گرنگایه‌تی و تیبینی له‌سه‌ر فۆرم و پوالت، شتیکی نامۆ بووه، هه‌ر بۆیه له تاووتوکردن و پیناسه‌ی فۆرمالیزمدا، ئیکتۆر شکلوئیسکی جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌کاته‌وه که له ئاوه‌زی چالاک و لیتهاتوی مرۆفدا، به‌رده‌وام پرۆسه‌ی دوویات بوونه‌وه و عاده‌ت، له جه‌رباندایه و ئیمه‌ی مرۆف جیهانی ده‌وربه‌رمان به شتیوازیکی ناخودئاگا و خوگه‌ر هه‌ستی پێ ده‌که‌ین، به بێ ئه‌وه‌ی ده‌ستمان به فامیکی قوول و راست له دیارده‌کان و پێوه‌ندی نیوان ئه‌و دیاردانه پابگات. له روانگهی ئه‌و زماناسه روسییه‌دا، زمانی شیعر و ئه‌ده‌بیات ده‌بێ له عاده‌ت بترازیت و له‌م بواره‌دا به‌رگریک ساز بکات، سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که جووری جیاواز له بۆچوون و روانینیکی سه‌ربه‌خۆ و به پێچه‌وانه‌ی عاده‌ت، له مرۆفدا پیک به‌یتنی و له بنه‌رته‌دا پتوبسته که زمانی ئه‌ده‌بی و هونه‌ری، خوئقیینه‌ری شتگه‌لی سه‌یروسه‌مه‌ره بێ، که‌وابو ئامانجی هونه‌ر، ئالۆز کردن و تیک شتیوانی ئه‌و فامه‌ خوگه‌ر و ئۆتۆماتیکه‌یه، هه‌روه‌ها راگویتستی هه‌ستی به‌رانبه‌ر به دیارده‌کانه، به‌و شتیوازی که هه‌ست پیده‌کرتن، نه‌ک به‌و شتیوازی که ده‌ناسرتن و فام ده‌کرتن. (مکاریک، ۱۳۸۴: ۲۰۰). بزاشی سوربالیزم له‌و ره‌هنده‌وه که خوئقیینه‌ری شتگه‌لی سه‌یروسه‌مه‌ره و پیکه‌یتنه‌ری وینه‌گه‌لی پێچه‌وانه‌ی عاده‌ته، به چه‌شنیکی حاشاهه‌لنه‌گر له‌گه‌ل هونه‌ری تاشنایی سپینه‌وه‌دا له پێوه‌ندیدا‌یه. هونه‌ری (تاشنایی سپینه‌وه)ش له خویدا خاوه‌نی فه‌لسه‌فه و په‌یامیکی وه‌هایه که به نامۆکردنی ئۆیژه‌کان و نااسایی کردنی نی‌وه‌رۆک، ته‌نانه‌ت نااسایی کردنی جووری به‌کاره‌ینان و باوی واژه له زماندا، ده‌رفه‌تیکی نوێ ده‌قۆزیته‌وه و به خوئقاندنی ده‌قیکی داهیتنه‌رانه، سه‌رنجی به‌رده‌نگ بو لای خوێ راده‌کیشی و زۆرتین ده‌سکه‌وت و به‌هه‌ره، له خوینده‌وه‌ی ده‌قی ئه‌ده‌بی به ده‌سته‌وه ده‌دات.

۳- ئه‌ده‌بی زاره‌کی کوردی، له ره‌هنده‌ی ئوستورهناسی

و سوربالیزمه‌وه:

ئه‌ده‌بی زاره‌کی کوردی، که به‌شیتیکی بنه‌رته‌ی و به‌بایه‌خی له ئه‌ده‌بی نه‌ته‌وه‌یی ته‌رخان کردووه، له هه‌قیقه‌تی خویدا خاوه‌نی بنه‌ماگه‌لیکی ئوستورهبی و سوربالییه، که به شتیوازیکی هه‌ست پیکراو له ده‌روونی به‌یته کوردییه‌کاندا ره‌نگ ده‌داته‌وه. هه‌لبه‌ت هه‌ر زۆر له‌مه‌وه‌به‌ر و له یۆنانی سه‌ده‌ی نوێ زاینیدا، بریک له چیرۆک و هۆنراوه هه‌بوون و گوتراون که به مانای تایبه‌تی، وێژه نه‌بوون، به‌لکو گیتراوه‌ی رووداوه‌لی راسته‌قینه‌ی میژوو بوون و له بنه‌رته‌دا به شتیوازی زاره‌کی، له به‌ره‌یه‌که‌وه بۆ به‌ره‌یه‌کی دیکه گوتراونه‌ته‌وه، بۆیه ئوستوووره له نه‌رتی یۆنانیدا، هه‌م وه‌ک گیتراوه‌یه‌کی راسته‌قینه‌ی میژوویی سه‌یر کراوه، هه‌میش چیرۆکیکی به‌ته‌واوی داتاشراو و ناراست بووه که له هه‌ر و خه‌یالی شاعیر و نووسه‌ر و هونه‌رمه‌ندانه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه و وه‌رگه‌راوه. (پاینده، ۱۳۸۸: ۱۸۶).

ئه‌ده‌بی زاره‌کی کوردی، ئه‌ده‌بیکی ره‌سه‌نه که هه‌ردوکی ئه‌و پیناسه و بۆچوونه ئاماژه پیکراوه، ده‌کرتی تیبیدا ره‌نگ بداته‌وه. بۆ نمونه (دم دم) میژوویه‌کی راسته‌قینه‌ی پرکاره‌سات و به‌سه‌رهاتی ئه‌میرخانی برادۆسته، که گه‌مارۆدانی ئه‌و قه‌لایه راستییه‌که‌ی سه‌مه‌وێلک له به‌رخۆدانه، یان (مه‌م و زین) چیرۆکیکی ئاشقانه - نه‌ته‌وایه‌تی کوردییه، که به هۆی سه‌رنج راکیشی بابه‌ته‌که‌یه‌وه، چ له بواری ئاشقانه و چ له بواری نه‌ته‌وایه‌تییدا، سه‌رله‌نوێ له ئه‌ده‌بیاتی خانی و پیره‌میرد و هه‌ژاردا، به هه‌ندیک ورده‌کاری جیاوازه‌وه دارپێژاره‌ته‌وه و له خویدا خاوه‌نی ئامانج و مه‌به‌ستیکی مه‌زنی نه‌ته‌وه‌ییه، یان (لاس و خه‌زالی) و (ناسر و مالّ مالّ) له ره‌هنده‌ی دل‌دارییه‌وه، زۆر لایه‌نی به‌رگری و ئاشقانه ده‌خاته روو، هه‌روه‌ها (برایۆک) به‌یتیکی تراژیدیکی ئه‌ویندارانه‌یه و گرنگ ئه‌وه‌یه که تیبیدا زۆر به پێژه‌وه، باس له سولتانی ئیسته‌نبول ده‌کرت و پێشان ده‌دات که ئه‌و به‌یته له بواری میژوویییه‌وه، تایبه‌ت به‌و قوناغه‌یه که عوسمانییه‌کان به سه‌ر کوردستاندا زال بوون و ده‌سه‌لاتدارییان کردووه. (قوچ عوسمان) یش هه‌ر به‌یتیکی که زۆرت میژوویییه و رووداوی ناو به‌یته‌که، له دوا‌ی ده‌سه‌لاتی عوسمانییه‌کان و که‌م بوونه‌وه‌ی هیتی

دهره به گایه تی نیخو، پرووی داوه. (جولندی) بهیتیکی تاییینییه و (باپیترناغای مهنگور بابی همزاغا) لهو تراژیدییا نهیه که دهبی له خهسارناسیی چوارچیتوهی خهباتی نیشتمانی له میژووی کوردستاندا، وهک شوناسیکی نهتهوهیی سهیر بکری. بهم شیوازه دهبینین که ههر کام له بهیته کوردییهکان که جیلوهیهکی پرشنگذار له ئهدهبی زارهکی کوردین، ههرجارهی به چهشنیک له شوناسی گهلهکیان دهوین و همموویان به نیزام و هاوپیتهندییهکی دهروونییهوه، هاوکات وینهیهکی توکمه و بهکپارچه له تیگهیشن و پروا و بایه خگهلی نهتهوهیی به دهستهوه دهدهن و تیشک دهخه نه سهیر گهلیک لایه نی رامیاری و کومه لایه تی و میژوویی، له کومه لگای کوردیدا.

۳-۱: مەم و زین و لایه نی سوریالی:

ئهو راستیییهی که مهکتبهیی ئهدهبی و هونهری سوریالیزی له سهیر ساغ بووه تهوه، ههمان کردهی یاخی بوون له راسته قینه و بزگاریی هزر له ژیر دهسه لاتی ئاوهز و تیغفرینه. به واتایهکی دیکه کاتیک بهردنگ له گه ل دهقیکی سوریالیدا پروبه پروو دهبیتهوه، سهیر له نوئی له گه ل زاتی ناخودئاگای خویدا گری دهدریتسهوه و پروداو و وینه گه لی ناو دهقه که، به چهشنیک تهواو خه یالی و خهون ئاسا، به بهر چاویدا تیده پهرن، ههر بویه له بیچم و شیوازی دهقیکی سوریالیدا، ههموو کات ئیمه له گه ل په ریشانییهکی هزی و پشت تیکردن و حاشاکردن له نیزام و سیستمیکی گونجاو و ئهقلانی، پروبه پرووین. ئه و چه مکه ش له ههقیقه تی خویدا ههلقولا له و باوه پدیه که جیلوهی راسته قینهی جوانی له پاش پروخاندن و تیکشکاندن جیلوهی رواله تی جوانیدا خو یا ده بیته و به و بونه یهوه راسته قینه یهکی سه رتر و که شف نه کراوترمان بو ئاشکرا ده کات. ئه وهش په یامیکه که له به ره می هونه رمه ندانی سوریالیدا، به کردهوه ئه زمون ده کریته و به ئاکام ده گات. بهیتی (مه م و زین) له و شاکارانهی ئه ده بیاتی زاره کییه، که له سه رانه سهری پروداوه کانیدا، مملانیی نیوان دوو جه ربانی (چاکه) و (خراپه) ی تیدا بهرچاوه و بهیتیکی وه ها کون و میژوویییه که به وتهی ماموستا هیمن نیشانه ی تایینی زه رده شتی به ئاشکرا پیته دیاره. بوونی سی خوشک له

پرواله تی سی (په ری) دا که له ئاسمانه وه دینه سه ر زه وی، به لگه یه کی حاشاهه لنه گر بو لایه نی سوریالییه، که به رده نگ ههر له سه ره تای به یته که دا، له گه لی پروبه پروو ده بیته وه:

خالق! ههر نه توی له سه ر هه مووانه!

دینه پرووی زه مینی، سی په ری ده ته پر لانه

له سه ر کوشکی کاکه مه می کوری برام پاشای

یه مه نی، ده یاندا سهیرانه

خالق! ههر نه توی به ته نی!

سی په ری دینه پرووی وه ته نی

سهیرانان ده ده ن له سه ر کوشکی کاکه مه می، کوری

برام پاشای یه مه نی

خالق! ههر نه توی له سه ره!

سی په ری له ئاسمانی حه وته مین به ستویانه له نگه ره

له سه ر کوشکی کاکه مه می، هه لده نیشتان ئه وه بر

ئه وه ره...

ئه و سی په ربیه که بهیتیژ له هه ندیک شویندا به سی خوشکی گه وره و چکوله و نیوه نجی ناویان ده یا، بوونه وه ریکی سهیروسه مه رن که هه ندیک جار (په ری) ن و هه ندیک جاریش خو یان به دیمه نی (کو تریکی شین) ده رده هین و له سه ر کوشکی کاکه مه م، یان یایه زین هه لده نیشنه وه:

... خوشکی گه وره دووباره کوتی به خوشکانه:

«خوشکی، نه زت بیم به قوریانه!

ئه من جار یکی ده گه ل په ریان، چرومه پاری چل شو و پروانه

له په ریان هه لده برام، له منی کردهوه کریوه و پروانه

ریم سه ره و ده ر نه ده کرد، که وقه شاری چیری بوتانه

له سه ر کوشکی یایه زینی ده بووم میوانه

ده بووم به کو تریکی شین، ده کونی په نجه راندا

هه لده نیشتم له سه ر ده لاقانه

ئه گه ر چاوی خوم به یایه زینی هه لده نیانه

ئه و خاتونم دی، ئافتای کاکه مه می جوانه»

خوشکی چکوله کوتی به خوشکانه

«خوشکی، نه زوو بیم به قوریانه!

بلا ئیمه کاکه مه می هه لگرین، بیبهینه چیر و بوتانه

بزاین کاکه مه م زه ر یفتره، یا یایه زین زیده جوانه؟»

له چیرۆکی ئه ویندارانه ی نیوان مه م و زیندا، ئه و سی په ربیه کاره کته ریکی کارامه ن و له سه رجه می فه زا و

رووداوی نیو بهیته که دا، دهوړتیکی سهره کی و سوربالی دهگپرن. وهک ناماژهم پتی کرد، بیجگه له وهی بۆ خوځیان بوونه وهرتیکی سهیروسه مه رهن، راستیییه که ی خاوهنی کوردهیه کی سهیترن و ئه ویش ئه وهیه کهسه دواي قهرقه شه به کی زور له نیو خوځاندا، ئاوا ساغ دهینه وه که - وهک به زوری بیان هوی ئه و کور و کچه به یه کتر بناستین - مه م له ولاتی یه مه نئ هه لده گرن و به په نجه رده دا ده بیه نه ژووړه وه و له سهر ته ختی نووستنی زین رایده کیشن. خوځایه که هم بکه و هم خودی کرده وه که و همیش سهرجه می ئه و قوناغانه ی که به تایهت له سهره تاوه و له شتوازی چاوپیکه وتنی ئاشقانه ی مه م و زینه وه، به بۆنه ی ئه و په ربانه روو ددهن، هه مووی هه ر سه لمینه ری دۆختی سوربالین، که هه تا کوتایی هاتنی ئه وینی نیوان مه م و زین و ئه و ته مسیله ی که به کره شوفار، که سایه تی شه رخوازی ناو بهیته که، له دواي مه رگیاندا خوئی له نیوان گلکۆکه یاندا دهکاته دروو، هه ر درتیه ی هه یه:

... «لاوه، وهره لاره!»

ئهلای، شیتی، ناقل ناتهواره؟

ئه گه ر دههاتییه سهر جیتی من، بۆچی له منت نه گپراوه؟

کاکه مه م دهلی:

«خاتوننی چاوبه نگییه!

به هه ققی ئه و خولا یه ی بی شه ریکه، هه یچ شه ریکی له بۆ نییه!

ئهن نه هاتومه سهر جیتی تو به دزییه

ئیره ماله خو مه، ج ناگام له تو نییه»

کاتییک به ردهنگ سه رنج ددهاته ئه و وینانه، له هه قیقته تا هه روهک خه ون ببینی، هه مووی ئه و وینه و کاره سات و رووداوانه چه شنی خه یالیک به پیش چاویدا تیده پرن. پیشتریش هه ر جهخت له سهر ئه و راستیییه کرا که رووداوی نیو دهقی سوربالی، زورتر وهک خه ون و خه یال دهچیت و ئه وهش راستیییه که به راشکاوی له م بهیته دا، له لایه ن بهیته یه وه دهخریته روو. په ری که هوی گه یشتتی مه م و زین به یه کن، راستیییه که ی بوونه وهرتیکی پیروزی سوربالین. وهک چۆن خودی مه م (کوری برایم پاشا) و به نگیینه ش (کوری وه زیر) هه ردووکیان له سیوی به هه شت گوراون و بوونه وهرتیکی پیروزی. سیو، یان سیوی زترین له کۆنه چیرۆکی

یونانییدا، به هره یه کی سه مبولیکن و له چیرۆکی راسپاردا یه تی هه راکلیسدا که به شوین دۆزینه وهی سی سیوی زتریندا سه رگه ردا نه، به هوی پرومیتتوسه وه دهستی به و سیوانه راده گا، که له باغیکی سیحراویدا و له به شی رۆژاوی جیهانه وه رواون و له لایه ن هه ژدیها یه ک به ناوی لادوون (Ladon) هه وه ئاگادارییان لی ده کری. (گرین، راجر لنسلین، ۱۳۸۷: ۱۴۴). ئه وینی مه م و زین به یه کتریش، هه ر له سه رجه مدا رووداویکی پیروزه و گه لیک ریشه ی هاوبه شی ئایینی و ئوستوروییی تیدا خوځایه. وهک ماموستا هیمن له راقه و لیکۆلینه وهی ئه و بهیته دا ئاماژه ی پی دهکات، بوونی په ری له بهیته ی مه م و زیندا، به ردهنگ وه بیر چیرۆکی سوله یمانی پیغه مبه ر له گه ل دیو و درنجان ده خاته وه، که ته ختی (به لقیسی) ی ده هیئنه خزمهت و ئه وهش له ئایه تی ۳۹ و ۴۰ ی (سوورته ی نه مل) له قورئانی پیروژدا، به ته سه لی ئاماژه ی پی کراوه، هه روه ها ئه و به شه له بهیته که که مه م و به نگیین بۆ یه که مین جار، چاویان به تیشکی خوژه تاو ده که وئ، سه ربان سوور ده مینئ و به (خودا) ی ده زانن. دیاره ئه وهش هه ر نیشانه یه ک له ئایینی ئیبراهیمییه که هه تا کوتایی بهیته که، به رده وام جهختی له سهر ده کری. ئه م شتوازه هزرییه که له لایه ن دوو که سایه تی بهیته که وه سه ر هه لده دا، ریک له ئایه تی ۷۵ تا ۸۰ ی (سوورته ی ئه نعم) دا، له لایه ن ئیبراهیمی پیغه مبه ر و به شتوازیکی چر و پرتره وه دووپاته بۆته وه. ئایینی ئیبراهیم، ئایینی خودا به یه ک ناسینه و بهیته یه ل زور شویندا به و خودایه سویند ده خوات، که بی شه ریکه و هه یچ شه ریکی له بۆ نییه و بایه خی ئه و پروایه ش، به ته وای به بیچم و پیکهاته ی زا ره کی و واتایی بهیته که وه دیاره. بیجگه له و پروا ئایینیانه، هه ندیک بایه خگه لی ئه ده بی و میژووی هه ن که له گه ل ئوستوروه کانی رۆژه لاتا، ریشه یه کی هاوبه شیان هه یه و له و بهیته شدا به کرده وه ئه زمون ده کرتینه وه. نمونه ی به رچاوی ئه م په یقه له قونایه یه که مدا، به گشتی نیوه رۆکی ئاشقانه ی بهیته کوردییه کانه که وهک زۆریه ی چیرۆکه کۆنه کانی ئیران و رۆژه لاتا، له نیوه رۆکی هاوبه شی ئه ویندارانه پیک هاتوون. له چیرۆکی مه م و زیندا، مه م به شوفاری به کره له چالاوتیکدا بۆ ماوه ی چل شه وان چه پس ده کری، ئه وه تووتکه تازییه که هه موو رۆژی نان بۆ مه م ده خاته

خواره‌وه و بهو بۆنه‌یه‌وه له برسییه‌تی و مردن رزگاری ده‌کات. سه‌رنج بده‌نه‌ ئه‌و پتوه‌ندییه‌ی که له نیتوان مه‌م و تووتکه تاژیدا ساز بووه و هه‌تا ئه‌و راده‌یه درتیره‌ی هه‌یه، که زین به هۆی ئه‌و تاژییه‌وه، شویتنی سه‌پسی مه‌م ده‌بیینتیه‌وه و به ته‌نافی پرچی، ده‌ریازی ده‌کات. ئه‌و ویتنه‌یه ریک له چیرۆکی (بیژن و مه‌نیژه) دا دووپات بووه‌ته‌وه.

له‌م چیرۆکه‌ی فیرده‌وسیدا، بیژن کوری گیو و مه‌نیژه کچی ئه‌فراسیابه، له سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتداری که‌یخوسره‌و پاشای کیانییه‌کاندا، تاقتیک له خه‌لکی ولاتی ئارمان، سکالا ده‌هیننه‌ لای پاشای ئیران که زیده‌که‌یان له لایه‌ن گورازانه‌وه که‌وتووته‌ به‌ر هه‌یرش و په‌لامار و ئه‌وانه هه‌ر ئیستا له‌سه‌ر سنووری تووران، خه‌ریکی تالان و برۆن. که‌یخوسره‌ویش به‌ مه‌به‌ستی به‌ریه‌رچ دانه‌وه، دوو پاله‌وان به‌ ناوی بیژن و گورگین میلاد ده‌نیریتته‌ شه‌ری گورازان. گورگین میلاد که هه‌مان به‌کره شو‌فار و که‌سایه‌تی شه‌رخوازی چیرۆکی بیژن و مه‌نیژه‌یه، خۆی له بیژن ده‌شاریتته‌وه و به‌ ته‌نیا‌یی ده‌به‌یتل‌یتته‌وه، بیژنه‌نیش تا‌زایانه به‌ سه‌ر گورازاندا زال ده‌بیت و هه‌موویان له ناو ده‌بات. له‌ دوا‌ی بلا‌بوونه‌وه‌ی هه‌والی دل‌داری نیتوان بیژن و مه‌نیژه و خۆچه‌شاردانی بیژن له ژووری مه‌نیژه‌دا، ئه‌فراسیاب که له‌و دل‌دارییه‌ ئاگادار ده‌کریتته‌وه، بیژن له‌ نیتو چالا‌وتیکدا سه‌پس ده‌کات و مه‌نیژه‌ش که خۆی به‌ تاوانباری سه‌ره‌کی ده‌زانێ، شه‌وانه له‌سه‌ر چالا‌وه‌که‌ شین ده‌گیڕێ و به‌ رۆژیش به‌ شویتن نانه‌وه‌یه، هه‌تا زگی بیژن تیر بکات و نه‌هیلێ له‌ برسان بمرێ. له‌ هه‌ر حالدا بیژن به‌ یارمه‌تی رۆسته‌م و به‌ هاوکاری مه‌نیژه، له‌ چالا‌وه‌که‌ رزگار ده‌کریت و دوا‌ی گه‌رانه‌وه بۆ زیده‌که‌ی، له‌ لایه‌ن که‌یخوسره‌وی پاشاوه به‌ فه‌رمی هه‌والی هاوسه‌رگیری نیتوان بیژن و مه‌نیژه راده‌گه‌یه‌نرێ. ده‌بینین که زۆر لایه‌نی چیرۆکی مه‌م و زین له‌ چیرۆکی بیژن و مه‌نیژه‌ نزیکه و خاوه‌نی گه‌لیک لایه‌نی ئوستووهره‌یین، که پێشتر به‌ ناوی ریشه‌ی هاو‌به‌شه‌وه ئاماژه‌یان پێ کرا.

۲-۳: بنه‌مای ئوستووهره و سوربالیزم، له به‌یتی (شیخ فه‌رخ و خاتوون ئه‌ستی) دا:

له نیتو سه‌رجه‌می به‌یته کوردییه‌کاندا (شیخ فه‌رخ و

خاتوون ئه‌ستی) به‌یتیکه که له‌ بوا‌ری رووداو و که‌سایه‌تییه‌وه، خاوه‌نی پێگه‌یه‌کی به‌رچاوی هونه‌رییه و پراوپری ورده‌کاری ئوستووهرییه. شیخ فه‌رخ ته‌نانه‌ت به‌ر له‌ قو‌ناغی له‌دایک‌بوون و ئه‌زموون‌کردنی ژیا‌نی ئه‌م جیهانه‌ ماکیه‌ش، هه‌ر بوونه‌وه‌ریکی ئوستووهرییه و له‌ گشتییه‌تی به‌یته‌که‌دا به‌ دۆخی جو‌راوجو‌ری سوربالیزمییه‌وه خۆی ئاشکرا ده‌کات. شیخ فه‌رخ هه‌ر له‌نیتو زگی دایکیدا، دان به‌ عه‌شقی خاتوون ئه‌ستی ئامۆزایدا دیتیت و به‌و بۆنه‌یه‌وه له‌ سه‌ره‌تای به‌یته‌که‌دا، سه‌رنجی به‌رده‌نگ بۆ لای خۆی راده‌کیشی و له‌ گه‌ل راستییه‌کی خه‌یالی و سوربالیدا رووبه‌رووی ده‌کاته‌وه، هه‌روه‌ها گرنه‌گ ئه‌وه‌یه که شیخ فه‌رخ به‌ پێچه‌وانه‌ی ناوه‌که‌ی و به‌ پێچه‌وانه‌ی ریتوره‌سمی مرۆقا‌یه‌تی، به‌راستی و به‌ کرده‌وه سه‌یر و سه‌مه‌ره‌کانییه‌وه، به‌ره‌و دۆخی‌ک له‌ خه‌راپه‌کاری ده‌روات و بۆخۆی وه‌ک بوونه‌وه‌ریکی نا‌اسایی، دژ به‌ ره‌وتی نا‌سایی له‌ کرده‌ی مرۆقانه هه‌نگاو هه‌لدیتیتته‌وه. له‌ مێژووی ئوستووهره و کۆنه‌ چیرۆکه‌کانی یۆنانیدا، که‌م نین ئه‌و که‌سایه‌تیانه‌ی که به‌ که‌سایه‌تییه‌کی خه‌راپ ناسراون و خۆدی ئوستووهره‌ش، راستییه‌کی فه‌ره‌هه‌نگییه و یه‌کیک له‌ ده‌سه‌که‌وته هه‌ره‌ گرنه‌گه‌کانی ئه‌وه‌یه که نمونه‌ی هه‌موو ئایین و بزاقه‌ ماناداره‌کانی مرۆقی له‌ هه‌ر چاخیک و له‌ هه‌موو بواریکه‌وه، له‌ خۆیدا جێ کردووته‌وه.

شیخ فه‌رخ که‌سایه‌تییه‌کی له‌و چه‌شنه‌یه که به‌رده‌وام خه‌ریکی تیکدان و کرده‌ی نه‌گونجاو و ناله‌بارانه‌یه و له‌ قو‌ناغی یه‌که‌مه‌دا بوونه‌وه‌ریکه که له‌ رووداوه‌کانی میتافیزیک ئاگاداره و له‌ راده‌ی (کات) و (شوین)ی تپه‌راندووهره و خۆدایه‌کی شه‌ره، که شاره‌زایی به‌سه‌ر شتگه‌لی غه‌بیدا هه‌یه. سوربالیزم به‌ واتای تایبه‌تی خۆی، له‌ به‌یتی شیخ فه‌رخ و خاتوون ئه‌ستییدا به‌ ئه‌وه‌په‌ری خۆی ده‌گات. له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که پێکهاته‌ی مانایی ئه‌و به‌یته‌، هه‌ر له‌ بنه‌ره‌تدا له‌ ره‌گه‌زی (خه‌یالی) پێکهاته‌وه و له‌ سه‌رانه‌ری رووداوه‌کانیدا، به‌رده‌نگ هه‌ست به‌ دیتنی خه‌ون و سه‌یر کردن له‌ جیهانیکی خه‌یالییدا ده‌کات، هه‌روه‌ها له‌ تانوپۆی ئه‌و به‌یته‌دا، ئه‌وه زاتی ناخودئاگای هونه‌رمه‌ندی به‌یتبیتیه‌، که به‌رده‌وام له‌ گه‌رانه‌وه و بزاقی هه‌زی و به‌ یه‌که‌وه لکانی رووداوه‌کانی به‌یته‌که‌دایه و له‌ گه‌ل ئه‌وه‌شدا به‌ دوا‌ی دۆزینه‌وه‌ی

راستییه کی راشکاو و زالدا سەرگهردانه. خودی تیوری زاتی ناخودناگا، لهو تیوریبانهیه که له ماوهی سهدهی بیستمدا توانی به چه شتیکی زۆر سیستماتیک، له سهه زانستگه لی جوراوجۆر و قوتابخانهی هونه ریبی وهک سوربالی کاریگه ری دابنیت و رادهی ئه و کاریگه ریبیه ش، دواتر له سهه دهروونناسی مؤدیرن و مانیفیستی ئه گزستانسیالیزم و به گشتی هونه رهنه ندانی سوربالییدا، به شتیوازیکی بهرچاوتر خۆبا بوو. به یتیبیژ به بیروکهی خه یالی و سوربالی خۆی و به هۆی کاره کته ری وهک شیخ فه رخه وه، خه ریکه شووره و ته یمان ده شکینیت و سنوره کانی هزری راسته قینه ده به زینیت، هه تا به و بۆنه یه وه راستیه کی حه شار دراو له نیو هزری ناخودناگا مرۆقانه ی خۆیدا وه ده ربخات. راستیه کی بهرچا و که جه ختی له سهه ده که م، ئه وه یه که به یتی شیخ فه رخ و خاتوون ئه سستی له هه لسه نگاندن له گه ل سه رجه می به یته کانی دیکه دا، به ته وای خاوه نی پیکهاته یه کی هونه ریبیه. به واتایه کی دیکه، ده کری بکوتری هونه ری نیو به یته که، گه لیک جار هه تا راده یه ک هه لده کشی که ته نانه ت نیوه روکی باوی نووسراوه یی ده خاته په راویزه وه و مانا، له چا و ناشایی سربنه وه و هونه ری وینه کاری ئوستوره ییه وه، ده که ویته پله ی دووه می گرنگایه تییه وه.

٤- شیخ فه رخ و کرده ئوستوره ییه کانی:

شیخ فه رخ خۆی له قۆناغی به که مدا کاره کته ر و قاره مانی سه ره کی به یته که یه که وهک ناماژم پی کرد، هه م شتیوازی ژبانی پیش له ژبانی ماکی و هه م شتیوازی ژبانی دوای له دایکبوونی شی، هه ر پارادایمیک له ئوستوره و شوناسی سوربالیزمه. له راقه ی به شیک له به یتی مه م و زیندا ئاماژه ی پیکرا، که مه م و به نگینه هه ردووکیان هه ر خاوه نی له دایکبوونی ئوستوره یین و وهک مرۆقیکی ئاسایی نه خولقوان، به لکو خولقاندنیکی پیروزیان هه یه و ده سپیکی له دایکبوونیان بۆ ئه و سیوه ده گه رپته وه که له لایه ن خودا وه و به بۆنه ی وه یسه لقه رهنی ما هیده شتییه وه، ئه مر به باوکیان کرا وه که بیخۆن. گرنگ ئه وه یه که ته نانه ت ناوی (مه م) و (به نگینه) ش هه ر له لایه ن خودا وه بۆیان هه لبرتیرا وه. شیخ فه رخی ش وهک مه م و به نگینه، راستیه کی خاوه نی خولقاندنیکی ئاسایی و ئوستوره ییه. به و

چه شنه که هه ر له زگی دایکییه وه، له دۆخیکدایه و قۆناغیک تیده په رپتی که بوونه وه ریکی سه یر و سه مه ره یه و به ته وای خاوه نی هیتی نا وه ز و تیگه یشتنه. و پرای ئه وانه ش ئا وه لئاوی (شه رخاوی) و (خرا په کاری) قۆناغ به قۆناغ له گه لیدایه و به یتیبیژ به شتیوازیکی هونه ریبانه، تیشکی خستوه ته سه ربان. شیخ فه رخ وهک عیسا ی په یامه یتنه ر که له ئایه تی ٤٦ ی سووره تی ئالی عیمراندا ئاماژه ی پی کرا وه، هه ر له دایکی به رده بیته وه، قسه ده کات و شیوا ی سه رنج ئه وه یه که به چه ندان زمان ده دوی، به لام به پیچه وانیه عیسا که له ئایه تی ٤٩ ی هه مان سووره تدا جه ختی له سهه کرا وه و ئاشکرای کرده وه که عیسا به ئه مر و ئیزنی خودا، مردووی زیندوو ده کرده وه، شیخ فه رخ زیندوو ده مرتی و گیانی لی ده ستنی، هه روه ها یه کیکی دیکه له کرده ئوستوره ییه کانی شیخ فه رخ، که ریشه ی حاشاه لته گری ئوستوره یی هه یه، ئه وه یه که ئه و بوونه وه ره سوربالییه، به رده وام له تووک و نزای که سگه لی ده ور به ری خۆیدا یه و ئه و تایبه تمه ندیه، به به رده نگ ده سه لیتی که شیخ فه رخ له سه روشتی خۆیدا، بوونه وه ریکی شه یتان و شه رخا وه. به واتایه کی دیکه زۆر تایبه تمه ندیی ناجوامیرانه و نامرۆقانه، ویکرا له سه روشتییدا به یه که وه کۆ بوونه ته وه و که سایه تییه کی له و چه شنه یان له شیخ فه رخ ساز کرده وه. له نیو ئوستوره کانی هیندی کۆندا تا قمییک کاهین هه بوون، که به خۆیندنه وه ی ئه فسوون و سکالای جوراوجۆر - که زۆرتر وهک هه ره شه ده چوون - هه ولیان ده دا ترس بخه نه نیو دلی ده ور به ربانه وه. ئه و سکالایانه ش که له واژه ی (قییدا) و له ریشه ی (vid) وه وه رگیراون، به مانای تیگه یشتن و ده سه کوه ت و زانیارین و سه لیتنه ری ئه و راستیه ی که سه رجه می ئه و سکالایانه، ده سکردی مرۆف نین، به لکو به بۆنه ی که شف و که راماتی غه یب زانی وهک عارف و حه کیمانه وه که ریشه ی له رابوردوویه کی کۆن و له میژینه ی ئوستوره ییدا هه یه، بۆ نیو ئه وان را گو تیرا وه ته وه. (کمبل، جوزف، ١٣٨٣: ١٩٢).

شیخ فه رخ له سه رانه ری به یته که دا، رۆلیکی وه های هه یه. ئه و ته نانه ت له مامان و ژنانی ده ور به ری دایکی شی مور ده بیته وه و تیکرا به وشه گه لی ئاشکرا و نامۆ که سه مبولیک له (قییدا) ن، هه ره شه ی شار به ده ر

کردنیان لی دهکات:

... فهرخ دهلی:

«هرچی پیره له کن دایکم به جی دهستین، هرچی جوانه، به قهوه ته، دهچته شاری داودییهی، دهستین مزگینییه»

هیچ نادهن بهو فقیرانهی کیشکچییه

فهرخ دهلی:

«نوی پیریزن و مامانچی و سهرسپییه

هیندیک کیشکچی بن، هیندیک بهرن مزگینییه

زۆرو ددهنی، کم نییه

نهدر هیناتانوه، ههموتان لی بهش دهکم به برایه تییه

هر کس پولتیکی بدزی، به حه ققی نهو خولایه ی ره بییه

سهری ده تاشم، سواری که رتی دهکم، بیروونی دهکم

له شاری داودییه»

نهوان گوتیان:

«نامانهوی نهو شهیتان و رموزنه ناروومان دهبا»...

نهوهی که ههر له سهره تاوه جیگای سهرنج و شیایو
نامازه پی کردنه، راویژی په یقین و دیالوگی شیخ فهرخه
به رانبهر به ژنانی دهور بهری دایکی که به چه شینیکی
تهواو فهرمایش (دستووری) ییه وه دهیان دوتینیت و
نهمربان پی دهکات هه ندیکیان کیشکچی بن و
هه ندیکیشیان مزگینی بو مام غه لیفه و باوکی بهرن.
شیخ فهرخ ههر له دهسپیکی ژیانیه وه، به توندی هه ول
دهدا به قسه و به کرده وه، ترس بخاته نیو دللی که سانی
دهور بهریسه وه و هه تا رادهیه کی زۆر بهرچا ویش، له م
ویسته شو فارانهیدا سهر دهکه وی. رستهی (سهری
ده تاشم، سواری که رتی دهکم، بیروونی دهکم له شاری
داودییه)، رسته به کی توقینه رانه و راستیه که ی
هه ره شهیه، که ههم ترس دهخاته نیو دللی لایه نی
به رده نگه وه و ههم دهر فته تیکیشه بو به ره و پیش بردنی
سیاسه تی شو فارانهی شیخ فهرخ و ههمیش به بونه ی نهو
هه ره شهیه وه، به بیتبیز به شیوازیکی هونه ری ژیرانه وه،
تیشک دهخاته سهر دهروونی شیخ فهرخ و سهرجه می
ویستی نامرؤقانه ی نهو بوونه وهره سوربالیه، بو
به رده نگ روون دهکاته وه.

شیخ فهرخ ههر به بیچم و روالهت و په یقینی
نائاسایی خو به وه، بوونه وهرتیکی سورباله و ژنانی
دهور بهری دایکیشی، زۆر به زوویی له م هه قیقته ته

تیده گهن:

... نیوکی فهرخیان بری به کلیخی دهبانه

توندیان ده پتچاره به دهستانه

له سهر بنی بیژنگیان داده نا، بویان ده کرد چراخانه

نهو ژنه وه زیر و وه کیله، به دزی دهکن قسانه

ده لاین نهوه: «یا رموزنه یا شهیتانه»

بیجگه له وه نامرازیکی دیکه ی که له به ردهستی شیخ
فهرخدایه، ههمان نامرازی دوعا و سکالای کاهینانی
هینده، که به شیوازیکی ره شوکی له لایه ن به بیتبیزه وه
دوو پات ده بیتته وه و به شی ههره گرنگی نه م به یتهش پیک
دینتی. بو نمونه:

دایکی گوتی: «ئینشائه لالا بو شهوی، کورپی داویمه
سهر لانکی، حه وتووی دهچی». پیواویک له ولاتیکی
هاتوو خاتوون نهستی بیینی، سووره تی بگری، بو ناغای
خوی به ریتته وه. فهرخ کوتی: «خاتوون نهستی نازانی
نه من حهزی لی دهکم، میردی بکا نه من ناواره دهیم. به لا
دوعایه بکه م نه وشه و دایکم بگری. سبحه ینی بام بگری.
کهس نه بی به خپوم بکا. نیلا خاتوون نهستی نه بی،
بوخوم داگیری دهکم، نایه لم کهس بیخوازی»

نه م رسته یه ی سهره وه، له خویدا خاوه نی دوو پاژه.
پاژیکیان وه که له پیناسه ی (قیدا) دا نامازم پی کرد،
لایه نی زانیاری و تیگه یشتوویی بوونه وهری ئوستوره بین
و ریشه یان له وه ری سروشتدا هه یه. لی رده دا شیخ فهرخ
ههر له ههنگای یه که مه وه، تیده گات که سیک خه ریکه
دیتته خوازینی خاتوون نهستی و بیتو نه م کاره سهر
بگری، شیخ فهرخ بو ههمیشه خاتوون نهستی له دست
دهدا، بو به له ههنگای دووه مدها دست و داوینی دوعا و
نزا ده بیتته وه و نه وهش پیمان دهسه لینی که سهرجه می نهو
سکالایانه، به هیچ کلوجی ناسایی نین. به واتایه کی
دیکه په یق نین، به لکو هیزتیکی حاشاهه لنه گری
شهیتانین که ته نانهت له دایک و باوکی شیخ فهرخ کار
دهکن و له ناویان ده بن:

... «خولایه گوره و چه ند نادری

ههم که ریم و قادری

روحان ده دهی، وه ریانده گری!

نه ورؤ له حه وتووی دهرچم، دایکم بگری

سبحه ینی ده که وینه چلوان، بام بگری

به هیچ که سیک به خپو نه کریم، خاتوون نهستی بوخوی

هلمگری

خولایه! نه به که برتینی، نه به سه برتینی!

نه ورژ دایکم برتی، سبحه نینی بام برتینی
به هیچ کس به خیتو نه کرتیم، ده بی خاتون نهستی

بۆخۆی بعاملینتی

شیخ فرخ هەر له سه ره تایی له دایکبوونییه وه، بیتیجگه له په یقین به چه ندان زمان، به زمانی بالندهش قسه دهکات. له وهش گرنگتر نه وهیه که زه مان ده گۆریت و جیژنی مانگی په مه زان بۆ ماوهی سێ رۆژ وه پیش دهخات. نه وه ره وه له کۆتایی به یته که ده، به پلهی نه مییری و پاشایه تی دهگات، به لام وهک زۆریه کاره کته ره ئوستوره ییه کان، نه هاتی دێ و تووک و نزا به رۆکی خۆبشی دهگرتیه وه و له ناکامدا گیانی لی دهستی نریت و له په نا گۆری خاتون نهستییه وه، به ناکامی ده نیژرێ. شیخ فرخ بوونه وه ریکی هه وه سبازه که نه وینیکی سیکسیانه ی به رانه ره به خاتون نهستییه که ههیه که بۆ ماوهی شش سالی ته واو به خپوی کردوه. له کرده هه ره سه یروسه مه ره کانی نه وهیه که بیتیجگه له وهی بیرۆکه ی عه شق به خاتون نهستی، هه ره له زگی دایکییه وه له میتشکیدا ده گورێ، له بچوو کترین قه واره ی جهسته یی و هه ره ها له خوارترین بارودۆخی ته مه نی خۆشیدا، له گه ل خاتون نهستیدا عه شقبازی دهکات، ته نانه ت له گه ل سه رکۆنه ی خاتون نهستیدا رووبه روو ده بیته وه که تو چی و عه شقبازی چی؟ به لام گرنگ خودی کرده که یه و شیخ فرخ به رانه ره به نه وینی خاتون نهستی، خاوه نی هه لویتستیکی ئیپیکۆرانه یه و ده خوازی به هه ره جو ریک بو ی هه لکه وێ، چیژ له له شی خاتون نهستی وه ریکریت و بۆ نه و مه به سته له پینا ویدا وهکی ئامازه ی بچ کرا، ته نانه ت له بوونی دایک و باوکیشی ده بوورێ. پتیگه ی شیخ فرخ بچ گومان له سه رووی هه موو کاره کته ره کانی نه ده بی ئوستوره یی کوردییه وه هه لکه و تووه و هه موو نه و روودا وانه ی که به وینه ی جو رواجو ر له م به یته دا روو ده دن، بیتیجگه له وهی نه م ته یه ده سه لمین، راستییه که ی راده ی هه لکشانی بییری هونه ری و خه یال ته وه ره یی (Imagination based) نه م به یته، جار له گه ل جار زیاتر بۆ به رده نگ روون و ئاشکرا ده که ن. یه کیکی دیکه له کرده ئوستوره ییه کانی نه م به یته که له گه ل ئوستوره کانی

بۆنانیدا ریشه یه کی هاوبه شی هه یه، نه وه یه که دیسان به بۆنه ی شه رخوازی شیخ فرخه وه، دایکی خاتون نهستی ده کرتیه به رد. ئا نه م وینه یه به ته واوی وینه یه کی سوریا لیه و شیخ فرخ له م پاژدها، که سایه تیه کی وهک مه دووسا (Medusa) ی هه یه. مه دووسا له ئوستوره یۆنانیه کاندای کچی فۆرسیس و ستویه و یه کیکی له گورگون، یان بوونه وه ره دزیه کانه و خاوه نی ده سه لاتیکی وه هه یه که ده توانی به چاوتی برین له مرۆقه کان، بیانکاته به رد. هیزی کردنه به رد، هیزی که که له ده روونی شیخ فرخدا و له چاوی مه دووسادا رینگ ده داته وه. خودی کرده ی (کردنه به رد) یش سزایه کی گه وره یه که له سزای کوشتن و له ناو بردن زۆر دژوار تره، بۆیه له هزر و پروا و چیرۆکی کۆنی مرۆقدا، گێرانه وه ی زۆر جیاواز و جو رواجو ر له مه ر (کردنه به رد) دا به یان کراوه و هه ره له کۆنه وه هه تا قۆناغی نه ده بی مۆدیرنیزمیش، نه م په وته هه ره درێژه ی هه یه. کاتیکی مرۆقیکی ده بیته به رد، له قۆناغی ره شه ختی و سه رگه ردا نیدا ده مینیتیه وه و توانایی جموجوولی هزی و روحی، به یه کجاری لی دهستی نریتیه وه. شیخ فرخ بیتیجگه له وهی دایکی خاتون نهستی به گه وره ترین ده رد سزا ده دا و ده یکاته به رد، له پاش پارانه وه ی زۆری خاتون نهستی، به ره له وهی گیانی مرۆقانه ی وه به ر بیتیته وه، له کرده یه کی سه یتردا ده یکاته دیله سه گ. نه و هه ره ها له به شیک له به یته که دا، شیخالێ داواکاری خاتون نهستی ره ق دهکات و ئیزن به گورگان ده دا، هه تا به که یفی خۆیان له میتگه له مه ره که ی به رن:

... شیخال له وێ ره ق بۆوه دهستی راوه ستاوه،

پتی له عه رزی نایه به دواوه

دوو گورگان سه ریان له مه ری ده سوتیه ناوه،

بۆیه مه حته لن، نه گه ر بیری بگه رپته وه به ولاره

ته داره کی خۆیان ده گرت، بییریان ده یانگرت:

«شیخال، مال ناوا!»

نه گه ر نه وان ده رۆیین، نه و گورگانه بۆ مه ریان راکتیاوه

هه روا بیری بوو، رووی خۆی ده رنی، ده بگوت: «مه ری

مه نه ماوه!»

نه و گورگه بردی، بۆ ده نگتی ناکا نه و پیاوه؟

گوتیان: «مال خراب! ئاخ دهستی ره ق بووه، دوعای

فرخی لی کراوه»

خاتون نهستی تکایه له فهرخی دهکا، دهلتی: «بلا،
نهو گورگانه بگه پینهوه به داوه»
فهرخ بانگ دهکا: «گورگ، نهی جووته گورگی ده
کهنعانی!»

«به رهزای خولای ناسمانی،

«وهرن له مه پری من بیژین، بهرن، بیکهن به کهباب،

نهوه له جیاتی زهکاتیم دانی»...

سهرجه می نهو کردانه، به تیکرایبی کردهیه کی سوربالی
و واوهی دهسه لاتی مروشن، که له لایهن شیخ فهرخه وه
نه زمون ده کرتین. پیوهندی شیخ فهرخ له گهل درندهی
وهک گورگ، به شیوازیکی بهرچاوتر ده توانی دهروونی
نهو که سایه تیبیه ئوستوره بیه، ههروه ها جوړی سازدانی
پیوهندی له گهل هیزه شهیتانییه کان، بو خوتنه روون
بکاته وه. بهیتبیه لاهم بهیتهدا نمونه یه کی به هیزی له
ئوستوره و نه ده بیاتی سوربالی به دهسته وه داوه و له م
وینانه دا، ههم لایه نی رواله تی و هونه ری که لام پاریزاوه
و ههمیش زور لایه نی رامباری و کومه لایه تی و میژووی
کومه لگه کی کورده واری خه سارناسی کراوه. به ورد
بوونه وهی زیاتر و له راقه ی هه رکام لهو بهیتانه که
سامانیکی به نرخه نه ده بی نه ته وه بین، نه م هه قیقه ته
زیاتر خو پیتشان ده دا.

نه نجامی توژینه وه:

بهیتی کوردی وهک نمونه یه کی له نه ده بی زاره کی،
خاوه نی پیکهاته یه کی تایبته و گپرانه وه یه کی هونه ربیه
که له هزری رابوردو یه کی کونه وه هه لقلولیه وه و
هه رکامه ی لهو بهیتانه، بیجگه له ره گه زگه لی ته کنیکی
وهک زمان و شیوازی دارشتن و خه یالپلاوی جوړاوجوړ
که هه یانه، راستیه که ی خاوه نی پیگه یه کیشن که
به هره یه کی ئوستوره بی له رابوردو به دهسته وه ده دن.
نهوه بابه تیکی گرنکه که هه رکامه لهو بهیتانه، نه گه ریش
به مانای تایبته ئوستوره نه بن، لانی که م پیتشانده ری
راستیه کی ئوستوره بی و گهلک جار سوربالین و به
شیوازیکی ته و او هونه ری و خه یالپیه وه خولقاون. په یث
و روودا و له زوریه ی نهو بهیتانه دا، له بواری ناسایی
خوی ده ترازیته و بیچمیکی هونه ری و ناسایی به
خویه وه ده گری، که به ناشنایی سرینه وه یه کی مانایی و
زمانی کوتایی پیدی. له بواری نیوه رۆکیشه وه نهو چه شنه

نه ده بیاته، وهک بنچینه یه کی خاوه نی گهلک تایبه ته ندیه
که له ره سه نایه تی نه ته وه که ی ده دویت و هه نگاو به
هه نگاو، هزری مؤدیرنی له سه ر ساغ ده بیتته وه.

سهرچاوه:

- مختاری، محمد، (۱۳۷۸)، انسان در شعر معاصر، تهران:
توس، چاپ دوم.
- هدر دوبرو، (۱۳۸۹)، ژانر (نوع ادبی)، ترجمه ی فرزانه
طاهری، تهران: نشر مرکز.
- سی. و. ای. بیگزبی، (۱۳۸۹)، دادا و سوررنالیسم،
ترجمه ی حسن افشار، تهران: مرکز چاپ ششم.
- داد، سیما، (۱۳۸۲)، فرهنگ اصطلاحات ادبی، تهران:
انتشارات مروارید.
- سیدحسینی، رضا، (۱۳۸۱)، مکتب های ادبی، تهران:
موسسه انتشارات نگاه.
- مکاریک ایرنا ریا، (۱۳۸۴)، دانش نامه ی نظریه های ادبی
معاصر، ترجمه ی مهران مهاجر، محمد نبوی، تهران: آگه.
- پاینده، حسین، (۱۳۸۸)، نقد ادبی و دمکراسی:
جستارهایی در نظریه و نقد ادبی جدید، تهران: انتشارات نیلوفر،
چاپ دوم.
- گرین، راجر لنسلین، (۱۳۸۷)، اساطیر یونان، از اغاز
افرینش تا عروج هراکلس، ترجمه ی عباس اقا جانی، تهران:
سروش، چاپ پنجم.
- کمبل، جوزف، (۱۳۸۳)، اساطیر مشرق زمین، ترجمه ی
علی اصغر بهرامی، تهران، جوانه ی رشد.